למה שמנו חכמים אדרבה למה שמנו חכמים אין להם עור ואמר אביי הכי קאמר אין עור חלוק מבשר אלא למה שלא מנו חכמים אמר ליה רבא הא למה שמנו חכמים קאמר אלא אמר רבא הכי קאמר אין עור מטמא כבשר אלא למה שמנו חכמים מכלל דרבי יוחנן בן נורי הנך נמי דלא מנו חכמים מטמאין והא קתני ר' יוחנן בן נורי אומר ח' שרצים יש להן עורות ולא מטמאין (א) [אמר רב [ב]] אדא בר מתנה תריץ הכי וחכמים אומרים לענין טומאה אין עור למה שמנו חכמים ואכתי לענין שבת לא פליגי והתניא הצד אחד מח' שרצים האמורים בתורה [א] החובל [ב] בהן חייב בשרצים שיש להן עורות ואיזו היא חבורה שאינה חוזרת [א] נצרר הדם אע"פ שלא יצא רבי יוחנן בן נורי אומר ח' שרצים יש להן עורות אמר רב אשי מאן ת"ק רבי יהודה דאזיל בתר גישתא [ב] דתנן ר' יהודה אומר הלטאה כחולדה אבל רבנן דפליגי עליה דרבי יוחנן לענין טומאה לענין שבת מודו ליה אי הכי האי דברי רבי יוחנן בן נורי דברי רבי יוחנן ומחלוקתו מיבעי ליה תני דברי רבי יוחנן בן נורי ומחלוקתו בעא מיניה לוי מרבי מנין לחבורה שאינה חוזרת דכתיב [א] היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו מאי חברבורותיו אילימא דקאי ריקמי ריקמי האי ונמר חברבורותיו נמר גווניו מבעי ליה אלא ככושי מה עורו דכושי אינה חוזרת אף חבורה אינה חוזרת: ושאר שקצים כו': הא הורגן חייב מאן תנא א"ר ירמיה ר"א היא [ג] דתניא ר"א אומר ההורג כינה בשבת כהורג גמל בשבת מתקיף לה רב יוסף עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא בכינה דאינה פרה ורבה [ב] אבל שאר שקצים ורמשים דפרין ורבין לא פליגי ושניהם לא למדוה אלא מאילים רבי אליעזר סבר כאילים מה אילים שיש בהן נטילת נשמה אף כל שיש בו נטילת נשמה ורבנן סברי כאילים מה אילים דפרין ורבין אף כל דפרה ורבה א"ל אביי וכינה אין פרה ורבה [ד] והאמר מר יושב הקב"ה וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים מינא הוא דמיקרי ביצי כינים והתניא טפויי [ג] וביצי כינים [ד] מינא הוא דמיקרי ביצי כינים [ה] והרי פרעוש דפרה ורבה ותניא הצד פרעוש בשבת רבי אליעזר מחייב [ג] ורבי יהושע פוטר אמר רב אשי צידה אהריגה קרמית עד כאן לא פליגי רבי אליעזר ור' יהושע אלא דמר סבר [ו] דבר שאין במינו ניצוד חייב ומר סבר פטור [ד] אבל לענין הריגה אפילו רבי יהושע מודה: [ה] הצדן לצורך חייב וכו': מאן תנא אמר רב יהודה אמר רב [ז] ר' שמעון היא דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה איכא דמתני לה אהא [ו] המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב אם להוציא ממנה לחה פטור מאן תנא אמר רב יהודה אמר רב ר' שמעון היא דאמר מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה ואיכא דמתני לה אהא [ה] הצד נחש בשבת אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור אם לרפואה חייב מאן תנא אמר רב יהודה אמר רב רבי שמעון היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אמר [ט] שמואל [ז] השולה דג מן [ו] הים [ה] כיון שיבש בו כסלע חייב א"ר יוסי בר אבין ובין סנפיריו אמר רב אשי [ז] לא תימא יבש ממש אלא אפילו דעבד רירי אמר מר בר המדורי [ט] אמר שמואל [כ] [ח] הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב מאי טעמא אמר רבא בר המדורי אסברא לי לאו אמר רב ששת [ט] האי מאן דתלש כשותא מהיזמי והיגי [ו] מיחייב משום עוקר דבר מגידולו הכא נמי מיחייב משום עוקר דבר מגידולו אמר אביי [י] האי מאן דתלש פיטרא

אמר אביי אין עור חלוק מבשר כו'. מסקנא דפירכא היא מאביי דודאי אליבא דאביי פליגי לענין שבת אבל למאי דמפרש רבא ורב אדא לא פליגי מידי לענין שבת ותימה הוא כיון דלא קיימא שינויא דאביי היכי פריך מינה: הצד את הפרעוש כו' ר"י פוטר. משמע דפטור אבל אסור ואומר ר"י בשם הרב פורת דאפ"ה אם נושך [ל] האדם מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו דמשום צער שרי אבל אם הוא באותו ענין על האדם שאינו ירא שינשכנו כגון על סרבלו מבחוץ אסור ליטלו אבל יכול להפילו מעליו [ל]: ויש ספרים דגרסי מ"ט מחייב רבי אליעזר לאו משום דפרה ורבה ושיבוש הוא דהא אפילו בכינה מחייב רבי אליעזר ופרעוש נקט לרבותא דרבי יהושע דאפילו פרעוש פוטר ושינויא נמי דמשני לא משמע דגרים ליה ור"ת נמי מתקן מספרו: כיון שיבש בו כסלע. בנילוד ועומד במים איירי מדלא מחייב ליה עד שיבש כסלע: ולאי

למה שמנו חכמים. בשחיטת חולין אלו שעורותיהן כבשרן והאי ודאי משבשתא היא אדרבה למה שמנו חכמים אין להם עור דהא עורותיהן כבשרן קאמרי: ואמר אביי הכי קאמר אין עור חלוק מבשר. אלא לאותן ד' שלא מנו חכמים תולד ועכבר וצב ותנשמת אבל האנקה הכח והלטאה והחומט אין עורן חלוק מבשרן ולא הוי חבורה ומ"מ קשיא לרב: א"ל רבא והא למה שמנו קאמר. ולא טעי תנא בין מנו ללא מנו: אין עור מטמא כבשר כו'. והכי קאמרי ליה דקאמרת לענין שבת יש להן עור אבל לענין טומאה עורותיהן כבשרן דאיתרבו מהטמאים אין עור מטמא כבשר אלא לאותן ארבעה שמנו: מכלל דרבי יוחנן כו'. בתמיה והא קתני התם גבי טומאה דכל ח' שרצים לרבי יוחנן בן נורי יש להן עורות: תריץ הכי. סמי מברייתא אלא ותני אין עור למה שמנו חכמים ומיהו לרב לא תקשי דהכי קאמרי ליה לענין שבת מודינא לך דהחובל בהן חייב אבל לענין טומאה פליגא [ו] דאין עור לאותן ד' שמנו: בשרצים שיש להן עורות. לאותן ד' שלא מנו: נצרר הדם. נאסף ונקשר במקום אחד שוב אינו חוזר ונבלע: מאן ת"ק. דהך מתניתא דאמר בשרצים שיש להן עורות דמשמע דיש מהן דפטור: רבי יהודה היא. דלענין טומאה לא יליף מאלה הטמאים אלא ההוא דלאית ליה גישתא שעורו עב ויש לו עור ממש אינו כבשר ושאינו עב הוי כבשר והלטאה משום דעורה עב משוי ליה כחולדה בהעור והרוטב הלכך לענין שבת נמי לאו עור הוא בשלש מהן אנקה וכח וחומט אבל לרבנן דהעור והרוטב שמנו הלטאה בהך שעורותיהן כבשרן אלמא דטעמייהו לאו משום עור ולאו עור אלא משום דרשה דקרא לענין טומאה הוא דפליגי משום קרא אבל לענין שבת מודו דודאי עור הן: דברי ר' יוחנן בן נורי. דקתני בההיא ברייתא לעיל לענין שבת כיון דלא איפלגו רבנן עליה אלא לענין טומאה דברי ר' יוחנן בן נורי ומחלוקתו מיבעי ליה: מנין לחבורה שאינה חוזרת. ולמילף דההיא דחוזרת לאו חבורה היא כגון הנך דאין להן עור שנצרר בו הדם חבורתו חוזרת לקדמותה או מכה קטנה שלא נצרר הדם: אילימא דקאי ריקמי ריקמי. ונמר ממש אמר קרא שהוא מנומר בגוונים: אלא ככושי כו'. והאי נמר לשון תמורה היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו כלומר וימיר חבורת עורו לחזור לקדמותו שלא יתקשה העור במקום המכה: גמל. משום דגדול הוא נקט ליה: מאילים. אילים מאדמים שנשחטו למלאכת המשכן בשביל עורותיהן: והא אמר מר. בשמעתא קמייתא דמס' ע"ז: ביצי כינים. קס"ד כינים קטנים כשיוצאין מביציהן: הטפויין. שירוץ הטפויין וביצי כינים מתניתא היא [ו] ולא ידענא היכא תניא [ל]: הצד פרעוש. ממקום שאינו נילוד ועומד כגון מעל גבי קרקע או מבגדיו מבחוץ: להוציא ממנה לחה. מלאכה שאינה צריכה לגופה היא שהפתח היא המלאכה וזה אין צריך (ב) להיות כאן פתח מעכשיו: הצד נחש. נמי הצידה היא המלאכה וזה אינו צריך לגופה אלא שלא תשכנו ואם יודע שתעמוד ולא תזיקנו לא היה לד: השולה דג. שהיה נילוד ועומד מבעוד יום: כסלע. כרוחב סלע: חייב. משום נטילת נשמה דתו לא חיי: עביד רירי. שנוגעין בו וחוט הרירין נמשך מן [מ] האצבע: דלדל. עקר שהפילתו על ידי דלדול זה: בר המדורי אסברא לי. טעמא דהא מילתא: כשותא. הומלון וגדל מתוך [נ] ההיזמי מריח הקרקע שההיזמי יונק ממנו: מיחייב. ואף על פי שאינו מחובר לקרקע כדאמרינן בעלמא (עירובין דף כח: (ג)) מאוירא רבי: פיטרא

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ט סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שטו סעיף ה:
ה ב מיי' פי"א שם הל' ג סמג שם טור א"ח סימן שטז:
ו ג ד מיי' פ"י שם הלכה כד ופי"א שם הל' ג סמג שם טוש"ע א"ח סי' שטז סעיף ט:
ז ה (מיי' פ"י שם הל' כא) סמג שם טוש"ע שם סעיף ח:
ח ו ז ח מיי' פי"א שם הלכה א:
ט ט י מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ג טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף ה:

רב נסים גאון

והלטאה והחומט ר' יהודה אומר הלטאה כחולדה ר' יוחנן בן נורי אומר ח' שרצים יש להן עורות. ומשכחת לה עוד במסכת חולין בפרק העור והרוטב (דף קכב) אלו שעורותיהן כבשרן עור האדם ועור החזיר של ישוב ר' יוסי אומר אף עור חזיר הבר עור חטרת גמל הרכה ועור הראש של עגל הרך ועור בית הפרסות ועור בית הבושת ועור השליל ועור שתחת האליה ועור האנקה והכח והלטאה והחומט ר' יהודה אומר הלטאה כחולדה הרי אלו שמנו אותם חכמים מטמאין עורן כבשרן ואין להן עור שהוא חלוק מבשרן לענין טומאה: מלאכה שאינה צריכה לגופה דפליגי בה ר' יהודה ור' שמעון כבר כתבנוה בפרק יציאות השבת [יב ע"א]: אמר רב ששת האי מאן דעקר כשותא מהגה והיזמנה חייב משום עוקר דבר מגידוליו. משתכח בפרק בכל מערבין (עירובין דף כח) ר' זירא כי הוה חליש מגירסיה הוה אזיל ויתיב אפיתח' דבי ר' יהודה בר אמי אמר כי חלפי רבנן איקום מיקמייהו ואקביל אגרא נפק אתא ינוקא אמר ליה מאי אגמרך רבך בכשות אמר ליה כשות בורא פרי האדמה כשות נמי מארעא קא רביא דהא קא חזינן דקטלינן להי להיזמא ומיתא כשותא ובפרק ר"א אומר תולין את המשמרת (דף קלט) אמרו מכריז רב (מטא זמן כשותא) [האי מאן] דבעי למיזרע כשותא בכרמא ניזרע: מאן דתליש פיטורא. הן פטריות שהזכירו

רבינו חננאל

(הידוי) שהן באות כמו נופלות למקום אחד ואין בהן כח לילך לכאן ולכאן פטור עליהן כאלעזר בן מהבאי ואם מפורחות הן לדעתן חייב: צבי שנכנס לבית. עיקר דבר בעשותה אחת אחד שעשה חייב ב' שעשאו פטורין ומפרש בהמצניע בענין המוציא ככר: אין צידת ארי אלא בהכנסתו (לגדונדקי) [לגורזקי] שלו פי' לכלובו: ישב אחד על הפתח כו'. אסיקנא שאם היה צבי רץ כדרכו ונתכוון אדם לנעול בפני עצמו ונעל בפניו ובפני הצבי פטור: נכנסה צפור תחת כנפיו יושב ומשמרה עד שתחשך ומתני' ובא השני וישב בצדו אע"פ שעמד הראשון והלך לו השני מותר לישב ולשמור עד שתחשך: אמר שמואל כל פטורי שבת פטור אבל אסור לבד מהני תלת דפטור ומותר ואלו הן כו' ומפרש (לעיל ג) אע"ג דעביד בהו מעשה איכא אחריני טובא פטור (אף דלא) [אם לא] עביד בהו מעשה:

הדרן עלך האורג

שמונה שרצים האמורין בתורה הצדן והחובל בהן חייב. ודאי זו המפורשות במשנתנו הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור אפי' בח' שרצים היא דאי הוה שנו ח' שרצים לענין צידה והוה מיחייב הצדן בין לצורך ובין שלא לצורך ושאר שרצים ורמשים צדן לצורך [חייב] ושלא לצורך פטור (הוה) מפרש בגמ' טעמא דמילתא. ופי' החובל. העושה חבורה וכיון דמפרש כי חבורה זו אינה חוזרת שמעינן מינה כי עור הוא שאם נעשית בו חבורה ועשה מקומו צלקת וכיוצא בהו. ומדקאמר בשמנה שרצים החובל בהן חייב מכלל שיש להן עור ומוקים לה שמואל כר' יוחנן בן נורי דאמר ח' שרצים יש להן עורות אבל רבנן לא דתנן בהעור והרוטב אלו שעורותיהן כבשרן ומנו האנקה והכח והלטאה והחומט א) ודקתני נמי והתנשמת דאלמא לית להו עורות דכל מאי דאית ליה עור לא מיטמא עורו טומאת נבלות וכד מיעבד טהור והני שרצים עורותיהן כבשרן ור' יוחנן בן נורי פליג בשאר ח' ואוקמה שמואל להא מתניתין כוותיה. ורב אמר אפי' תימא רבנן לאו משום דאין להן (לעכבר ולצב ולחולדה) ב) עורות טמאו רבנן למשכייהו אלא מדרבינהו קרא אלה הטמאים לכם ודרשי אלה הטמאים לרבות עורותיהן כבשרן אבל לענין חובל בשבת מודו רבנן בח' שרצים שיש להן עורות. ואקשי' עלה דרב ולא פליגי והתניא הצד אחד מח' שרצים והחובל בהן חייב דברי ר' יוחנן בן נורי וחכ"א אין עור אלא למה שמנו חכמים. ואתמהינן אדרבה למה שמנו חכמים אין להן עור כי עורותיהן כבשרן הוא ופריק ר' אלעא הכי קתני וחכ"א אין עור מטמא כבשר אלא מה שמנו חכמים ואמרו אלו שעורותיהן כבשרן. ודייקינן מדקתני חכמים דהני ששנוין במשנה ואלו שעורותיהן כבשרן הוא דעורן טמא כבשרן והנשארין לא מכלל דר' יוחנן בן נורי דפליג עליהן סבר דאפי' הנשארין מטמאו והא ח' שרצים יש להן עורות קתני דאלמא כולן לא מטמא עורן ונדחת דתריץ רב אדא הכי וחכ"א לענין טומאה אין עור למה שמנו חכמים כלומר אין להן עור אלא כבשר הוא חשוב ור' יוחנן בן נורי פליג ואמר יש להן עורות. ואקשי' וכי לענין טומאה פליגי לענין שבת לא פליגי והתניא הצד אחד משמונה שרצים והחובל בהן חייב בשרצים שיש להן עור ואי זו היא חבורה כל שאינה חוזרת.

חשק שלמה על רבינו חננאל א) אולי צ"ל ורב תני נמי תנשמת. ועי' בחולין דף קכ"ב ע"ב: ב) נראה דצ"ל והאנקה והכח והלטאה והחומט:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) חולין מו., ב) שם קכב., ג) לעיל יב., ד) ע"ז ג:, ה) לעיל קו: וש"נ, ו) [לעיל קה: וש"נ], ז) לעיל ע"א כתובות ו: [עדיות פרק ב מ"ה], ח) [עדיות שם] לעיל ע"א, ט) תענית כד., י) עיין תוס' לעיל עה. ד"ה הצד, כ) [עי' תוס' ע"ז כו. ד"ה סבר].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא מטמאין אלא אמר רב אדא בר מתנה: (ב) רש"י ד"ה להוציא ממנה וכו' לריך לו להיות: (ג) ד"ה מחייב וכו' כדאמרי' בעלמא עירובין כח ע"ב. נ"ב ע"ש דהמסקנא היא דמארעא קא רבי. והערוך גם הוא פי' הכא על פי המסקנא דהתם. עיין ערך כשות:

גליון הש"ס

גמ' והרי פרעוש. עי' בר"ן פ"ק דמסכתין ה ע"ב: שם אמר שמואל הושיט ידו למעי בהמה. עי' בכורות כה ע"א תוס' ד"ה ואמר ריש לקיש: רש"י ד"ה הטפויין כו' ולא ידענא. עי' ברכות כה ע"ב ד"ה מאן שמעת ליה וש"נ:

תורה אור השלם

א) הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי עוֹרוֹ וְנָמֵר חֲבַרְבֻּרֹתָיו גַּם אַתֶּם תּוּכְלוּ לְהֵיטִיב לִמֻּדֵי הָרֵעַ: [ירמיה יג, כג]

הגהות וציונים

א] ע"פ המהרש"ל ועי' הג' הב"ח ובמהר"ם: ב] נדצ"ל והחובל וכ"ה בר"ח, עיין בע"א בהגר"צ אות א: ג] כת"י הטפויין (וכ"ה ברש"י): ד] בכת"י נוסף הכא נמי: ה] [לפרש"י ותוס' בניצוד ועומד וכו' דחיקא מלת "הים" והרמב"ם ריש פי"א מהל' שבת גרס הספל] (גליון): ו] ביאור תיבות "היזמי והיגי" עיין ליקוטי רש"י: ז] כת"י פליגנא עלך (דפו"ר פליג'): ח] עיין ענף יוסף על ע"י: ט] [נמשך עם האצבע כצ"ל] (גליון): י] צ"ל בתוך (כ"ה בכת"י): כ] את האדם (תוס' הרא"ש): ל] בב"י סי' שטז (ד"ה ולשון התוספות) כתב דמרישא דלישנא משמע דלא שרי ליטלה אלא בשעה שנושכת דוקא, ומסיפא דלישנא משמע דכשהיא על בגדיו מבפנים שרי ליטלה, עיי"ש:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

פיטרא מאונא דחצבא מיחייב משום עוקר דבר מגידולו מתיב רב אושעיא [א] התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור התם לאו היינו רביתיה הכא היינו רביתיה: חיה ועוף כו': אמר רב הונא [א]כותבין תפילין על גבי עור של עוף טהור אמר רב יוסף מאי קמ"ל דאית ליה עור תנינא החובל בהן חייב א"ל אביי טובא קמ"ל דאי ממתניתין הוה אמינא כיון דאית ביה ניקבי ניקבי לא קמ"ל [ט] כדאמרי במערבא [ב]כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב מיתיבי[א] רבי זירא [א] בכנפיו להכשיר את העור ואי ס"ד עור הוא היכי מרבי ליה קרא א"ל אביי עור הוא ורחמנא רבייה איכא דאמרי א"ר זירא אף אנן נמי תנינא בכנפיו [ג]לרבות את העור אי אמרת בשלמא עור הוא היינו דאיצטריך קרא לרבוייה אלא אי אמרת לאו עור הוא אמאי איצטריך קרא לרבוייה אמר ליה אביי לעולם אימא לך לאו עור הוא ואיצטריך סד"א כיון דאית ביה פירצי פירצי מאים קמ"ל בעא מיניה מר בריה דרבינא מרב נחמן בר יצחק מהו לכתוב תפילין על גבי עור של דג טהור א"ל אם יבא אליהו ויאמר מאי אם יבא אליהו ויאמר אילימא אי דאית ליה עור אי דלית ליה עור הא חזינן דאית ליה עור ועוד התנן [ג] [ד]עצמות הדג ועורו מצילין באהל המת[ב] אלא [ה]אם יבא אליהו ויאמר אי פסקא זוהמא מיניה אי לא פסקא זוהמא מיניה: שמואל וקרנא הוו יתבי אגודא דנהר מלכא חזינהו למיא דקא דלו ועכירי א"ל שמואל לקרנא גברא רבה קאתי ממערבא וחייש במעיה וקא דלו מיא לאקבולי אפיה קמיה זיל [ז] תהי ליה[ג] אקנקניה אזל אשכחיה לרב א"ל מניין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור בהמה טהורה א"ל דכתיב [ס] [ב]למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך [ע][ו]מניין לדם שהוא אדום שנאמר [ג]ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם [י]מניין למילה שבאותו מקום נאמר כאן [ד]ערלתו ונאמר להלן [ה]ערלתו מה להלן דבר שעושה פרי אף כאן דבר שעושה פרי אימא לבו דכתיב [ו]ומלתם את ערלת לבבכם אימא אזנו דכתיב [ז]הנה ערלה אזנם דנין ערלתו תמה מערלתו תמה ואין דנין ערלתו תמה מערלת שאינה תמה א"ל [מ]מאי שמך קרנא א"ל יהא רעוא דתיפוק ליה קרנא בעיניה לסוף עייליה שמואל לביתיה אוכליה נהמא דשערי וכסא דהרסנא ואשקייה שיכרא ולא אחוי ליה בית הכסא כי היכי דלישתלשל לייט רב ואמר מאן דמצערן לא לוקמוה ליה בני וכן הוה: כתנאי מניין למילה שבאותו מקום נאמר כאן ערלתו ונאמר להלן ערלתו מה להלן דבר שעושה פרי אף כאן דבר שעושה פרי דברי ר' יאשיה ר' נתן[ד] אומר אינו צריך הרי הוא אומר [ד]וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו מקום שניכר בין זכרות לנקבות [ט] ת"ר [י]כותבין תפילין על גבי עור בהמה טהורה ועל גבי עור חיה טהורה ועל גבי עור נבלות וטרפות שלהן [ח]ונכרכות בשערן [ט]ונתפרות בגידן והלכה למשה מסיני [י]שהתפילין נכרכות בשערן ונתפרות בגידן אבל אין כותבין לא על גבי עור בהמה טמאה ולא על גבי עור חיה טמאה ואינו צריך לומר על גבי עור נבלה וטרפה שלהן ואין נכרכין בשערן ואין נתפרות בגידן וזו שאילה שאל [פ] ביתוסי אחד את ר' יהושע הגרסי מניין שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה דכתיב [כ]למען תהיה תורת ה' בפיך מדבר המותר בפיך אלא מעתה על גבי עור נבלות וטרפות אל יכתבו א"ל אמשול לך משל למה"ד לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות אחד הרגו מלך ואחד הרגו איספקליטור[ה] איזה מהן משובח הוי אומר זה שהרגו מלך אלא מעתה יאכלו אמר ליה התורה אמרה [ח]לא תאכלו כל נבלה ואת אמרת יאכלו א"ל קאלום: **מתני'** אין עושין הילמי בשבת אבל

רש"י

פיטרא. פטריות בולי"ן: **מאונא דחצבא.** פעמים שהוא גדל בשפת הדלי[ו] ממים: **ושאינו נקוב פטור.** משום דלא מחובר בקרקע עולם הוא: **לאו היינו רביתיה.** דאין דרך זריעה שם אבל אלו שאמרנו הוא עיקר גידולן: **נקבי נקבי.** מקום מושב נוצה: **לא ניכתוב.** דרחמנא אמר [ו] וכתבתם כתיבה תמה שלימה ולא מופסקת: **בכנפיו.** בנוצת העוף משתעי שיססענו בעוד כנפיו בו ומקטיס[ז] כנפיו כל כנפי הגוף בלו"ס בלע"ז נוצה הוא הדקה שהיא בבשר כמין למר שאין לה שרשים קשים: **להכשיר את העור.** לימדך הכתוב שאינו צריך הפשט כנוצת בהמה שפשל בה את העור: **פירצי.** היינו נקבי: **מאי אם יבא אליהו ויאמר.** היתר ואיסור אין תלוי בו דלא בשמים היא[ח]: **והתנן עצמות הדג ועורו מצילין באהל המת.** לפי שאין מקבלין טומאה כדתניא בת"כ[ט] עור יכול עורות שדים כו' ועצמות הדג נמי דכלי עצם דמקבלים טומאה מכל מעשה עזים ילפינן לה להביא דבר הבא מן העזים מן הקרנים ומן הטלפים[ס] אבל דגים לא וכל שאינו מקבל טומאה חוצץ בפני הטומאה[ע] ומשנה זו במס' כלים: **דהוו דלו.** גליהן מגביהן[פ]: [ט] **לאקבולי אפיה.** לעשות מחילה סביביו כשהוא נפנה על דופני הספינה שלא יראה גילויו. ע"א לקנח[צ]: **ועכירי.** ענין נער משום נערו שאף הוא עכור ומפני שלא היה רוח מנשבת ולאה המים נעשין גלין הבין שלכבוד אדם גדול הוא והנהר היה משוך מאליו לגבל: **תהי.** הריח בו בקנקנו אם יין הוא או החמיץ כמו בת תיהא דאמר גבי יין נסך (ע"ז ד' סו:) כלומר בדקהו אם חכם הוא אם לאו: **מנין לדם שהוא אדום.** דגבי נדה דם כתיב[ק] ותנן (נדה דף יט.) ה' דמים טמאים באשה וכולן משום דמראיתן אדומה אף על גב דשחור תנא בהו[ר] אמרינן שחור אדום הוא אלא שלקה: **ונאמר להלן ערלתו.** גבי נטיעה (ויקרא יט): **תמה.** כאומיותיה ערלתו: **ואין דנין ערלתו מערלת.** דאין זו אמירה תמה שאינו מפורש בתוך התיבה ערלת מה: **תיפוק קרנא בעיניה.** הבין בו שלנסותו בא: **אוכליה נהמא דשערי.** כדי לשלשל דרופא היה שמואל[ש]: **ולא אחוי ליה בית הכסא.** שמתוך כך מתהפך ומתגלגל הזבל במעיו ומתמוגג כולו: **ונכרכות.** האיגרות: **בשערן.** של אלו ואחר כך מכניסן בדפוסי הקציצה שלהן: **אספקלטור.** שר הטבחים בלשון יוני: **זה שהרגו מלך.** ואלו נקו ע"י בורקן: **קאלוס.** משובח טעם זה: **מתני' הילמי.** שלמויי"א: אבל

תוספות

ואי ס"ד עור הוא היכי מרבי ליה קרא. תימה לר"י הא אפילו נוצה שבכנפים מרבה קרא וי"ל דבהמה נמי אשכחן שהיה קרב שיער שבזקן תיישים ולמר שבראש רחלים כדאמרינן בזבחים (דף פה:) ובחולין (דף ס.) דלא קפיד קרא אלא אהפשט עור וה"נ אע"פ שהנוצה קריבה אי עור הוא צריך הפשט:

ר"ח ל"ג וקדלו מיא לאקבולי אפיה אלא הכי גרס חזנהו שמואל למיא דקדלו ועכירי אמר שמואל גברא רבה קאתי ותש במעיה פי' שמע שמואל שמועה שאדם גדול היה בא בספינה וידע שמואל שישתה מן הנהר אותו אדם גדול ומתוך כך יחוש במעיו לפי שהמים היו עכורים מחמת הרוח שהיה מגלגלם ולפי ששמואל היה רופא מומחה[ק] א"ל לקרנא זיל תהי ליה בקנקניה פי' תראה אם הוא חכם וראוי לכבדו אביאנו לביתי ואעשה לו רפואה ואכבדנו לפי מה שראוי לו: **מניין** לדם שהוא אדום. וכל אותן ד' מינין דמרבינן[ק] מדמיה דמיה יש בהן צד אדמומית:

איזה מהן חשוב אותו שהרגו מלך. וא"ת תינח מתו מאליהן נחורות ועקורות מאי איכא למימר וי"ל כיון דמתו שרי א"כ מן המותר בפיך לאו דוקא אלא ממין המותר בפיך קאמר: **אין** עושין הילמי בשבת. הלכה כרבנן דבפרק קמא דעירובין (דף יד:) אמר אין הלכה כר' יוסי לא בהילמי ולא בלחיין ואמר נמי התם פוק חזי מאי עמא דבר ופי' בקונטרס וכבר נהגו העם בלחי משהו וכיון דאין הלכה כר' יוסי בלחיים כ"ש בהילמי דאפילו רב הונא בר חנינא דפליג התם בלחיים מודה בהילמי ושרי לעשות מי מלח בשבת ליתן על עופות צלויין ואם נותן מלח על העופות ואח"כ נותן משקין עליהם שרי אפילו לרבי יוסי שהשמנונית ממתיק[ל] המלח כמו שמן: עלין

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"א מהלכות תפילין הלכה י ופ"א מהל' כלים הל' ד סמג עשין כב כה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף יב וטוש"ע י"ד סי' רעא סעיף א [ובהרא"ש בהל' ס"ת הלכה בו]:
יא ב מיי' פ"א מהל' תפילין הל' כ טוש"ע א"ח סי' לב סעי' יג:
יב ג מיי' פ"ו מהל' מעשה קרבנות הל' כא סמג עשין קפ:
יג ד מיי' פ"ו מהל' טומאת מת הלכה א:
יד ה מיי' פ"א מהל' תפילין הל' י סמג עשין כב וכה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף יב וטוש"ע י"ד סי' רעא סעיף א [וברא"ש בהלכות ס"ת הלכה בו]:
טו ו מיי' פ"ה מהל' איסורי ביאה הל' ו [טוש"ע י"ד סי' קפח סעי' א]:
טז ז מיי' פ"א מהל' תפילין הלכה י סמג עשין כב וכה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף יב וטוש"ע י"ד סי' רעא סעיף א [ובאלפסי בהל' תפילין דף עא: וברא"ש שם הלכה ד]:
יז ח מיי' פ"ג שם הלכה א ת סמג שם טוש"ע א"ח סי' לב סעיף מד:
יח ט מיי' שם הלכה א וט טוש"ע שם סעיף מט:

רב נסים גאון

שהזכירו במסכת ברכות (דף מ) על כמהין ופטריות אומר שהכל נהיה בדברו והקשינו וכמהין ופטריות לאו מגידולי קרקע נינהו ורמינהי כו' ופריק אביי מרבי מארעא קא רבי מינק מאוירא קא יניק:

רבינו חננאל

נצורד הדם אע"פ שלא יצא. ר' יוחנן בן נורי אומר ח' שרצים יש להן עורות. מדקתני בהא מתניתא בשרצים שיש להן עורות אלמא דרבנן הוא דאית להו חלוקה במקצת שמונה שרצים ומקצתן אבל ר' יוחנן בן נורי אכולה מחייב ומחייב דהכא בשבת כוותיה וקשיא לרב. ופריק רב אשי אליבא דרב ואמר ת"ק דמפליג בין מקצת שרצים למקצתן לאו חכמים אינון אלא ר' יהודה דאזיל בתר גישתא דתנן רבי יהודה אומר הלטאה כחולדה אבל רבנן דפליגי התם על ר' יוחנן בן נורי לענין טומאה פליגי. אבל לענין שבת מודו ליה. ואקשינן אי הכי הא ברייתא דתניא הצד א' מח' שרצים האמורין בתורה והחובל בהן חייב דברי ר' יוחנן בן נורי דברי ר' יוחנן בן נורי ומחלקותו הוה ליה למיתנא דמשמע אפי' רבנן דפליגי עליה לענין טומאה הכא מודו ליה ופרקי' תני דברי רבי יוחנן בן נורי ומחלקותו. פירוש חבורה. מלשון חברבורות כגון יחת מחתחתים יגל מגלגל. מכלת מכלכול וכיוצא בהן. ודייקינן מדקתני החובל בהן פטור מכלל שההורגן חייב. ומוקים לה ר' ירמיה כר' אלעזר דאמר ההורג כינה בשבת כהורג גמל בשבת. ודחי רב יוסף ואמר אפי' תימא רבנן מחייבי ליה דלא פטרי רבנן אלא כגון כינה דאינה פרה ורבה אבל שקצים ורמשים דפרו ורבו מחייבי ההורגן ושניהן דרשו מאילים האמורים במעשה המשכן ועורות אילים שהורגים אותן ליטול עורותיהן כדפרישנן דכל מלאכה ממעשה המשכן גמרי להו. והריגת מדקין מפרשינן לה בכל כתבי הקדש. ואקשי ליה אביי לרב יוסף שהקב"ה זן ביצי כינים והתניא הטפריך וביצי כינים אלמא יש ביצים לכינים והן בלשון ארמית נכי ובלשון ישמעאל ציבאן ופרעושים ודאי יש להן ביצים ולא פטר ר' יהושע א) את ההורגן ולא פטר את הצדן. ואמר מר יהודה רב גאון זצ"ל דהוא מרבנן קשישי ראשונים דהוו מימנעי מלצוד פרעוש בשבת ואפי' על בשרם ולא מנעון למשקל כינים כדמפרש בריש מס' דא: **פיסקא הצדן לצורך** חייב ושלא לצורך פטור כו' המפיס מורסא בשבת והצד נחש בשבת אע"ג דאוקמינהו רב לר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה קיי"ל כשמואל דאמר בהו דאינן פטור ומותר: **אמר שמואל [השולה] דג מן הים.** אם הוציאו מן הים ולא שהה כדי יציאת נפש עד שהחזירו לים פטור שהרי לא עקר דבר מגידולו וגם לא הרגו ולא העתיקו נמי ממקום חיותו לגמרי אבל אם הניחו ביבשה עד שיבש בו כסלע לחלוחית המים חייב א"ר יוסי בר אבין ולא אמרן שיבש אלא בין סנפירין של דג ששם חייו וכיון שיבש שם כאילו מת וזו השמועה של ר' יוסי בר' אבין מפורש בתענית פ' סדר תענית האלו. **רב אשי אמר לא תימא יבש ממש** אלא אפי' (דבריךה) [דעבד רירין] פי' דרירי של דג יוצא מתוך פיו הנה נטה למות ואינו חוזר בחיותו וכמת הוא חשוב והשולה אותו חייב. **הא דאמר שמואל** הכניס ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב ואסיקנא חיוביה משום עוקר דבר מגידולו כדרב ששת דמאן דתלש [כשותא] מהיזמי והיגי [חייב] ומפרש בפ' בכל מערבין דקטלין לה להיזמתא ויבשה כשותא: **אמר אביי** האי מאן דתלש פיטורא מאונא דחצבא חייב משום עוקר דבר מגידולו. **פי' פיטורא.** זה ממיני כמהין ופטריות ומפורש בגמ' ברכות פ' כיצד מברכין אמר אביי מידבא קא רבו מן ארעא ומינק מן אוירא ינקי עיקר שלהן מן הקרקע ולא מיתמר בהן גידולי הארץ והכין נמי להעוקר פטריות מן אונא דחצבא אע"פ שהוא כלי חרס יוצא ונגדל ומאוירא ינקי וכמה דאית לפיטורא במקום גידולו אית ביה כח דיניק מן אוירא וכד מיעקר לא יניק מאוירא: **מותיב רבה אושעיא** תולש מעציץ נקוב חייב ומשאינו נקוב פטור דאלמא פיטורא באונא דחצבא כעשב בעציץ [שאינו] נקוב דמי. **ופרקינן** התם **לאו** היינו רביתיה הכא היינו רביתיה.
מפרשי

חשק שלמה על רבינו חננאל א) ט"ס יש כאן ונראה דצ"ל ולא פטר ר"י אלא את הצדן אבל לא את ההורגן:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל לה., ב) חולין קיט., ג) [כלים פי"ח], ד) וכ"ה ב"ב כב., ה) [לעיל כח: מכות יא.], ו) נדה יט., ז) [תוספת' פט"ו], ח) [ב"מ נט.], ט) [מסכת סופרים פ"א הל' א וד' בשינוי לשון קצת], י) לעיל כח:, כ) מסכת סופרים פ"א הלכה ב, ל) [מנחות לד.], מ) ב"מ נט:, נ) שמיני פרשתא ו ה"ט, ס) [חולין כה:], ע) ב"ב יט., פ) ויקרא טו יט, צ) עיין ב"מ פו רע"א ושם קיג., ק) [נדה יט.].

תורה אור השלם

א) וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ: [ויקרא א, יז]
ב) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְיָ בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְיָ מִמִּצְרָיִם: [שמות יג, ט]
ג) וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל הַמָּיִם וַיִּרְאוּ מוֹאָב מִנֶּגֶד אֶת הַמַּיִם אֲדֻמִּים כַּדָּם: [מלכים ב' ג, כב]
ד) וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת בְּרִיתִי הֵפַר: [בראשית יז, יד]
ה) וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: [ויקרא יט, כג]
ו) וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד: [דברים י, טז]
ז) עַל מִי אֲדַבְּרָה וְאָעִידָה וְיִשְׁמָעוּ הִנֵּה עֲרֵלָה אָזְנָם וְלֹא יוּכְלוּ לְהַקְשִׁיב הִנֵּה דְבַר יְיָ הָיָה לָהֶם לְחֶרְפָּה לֹא יַחְפְּצוּ בוֹ: [ירמיה ו, י]
ח) לֹא תֹאכְלוּ כָל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: [דברים יד, כא]

הגהות וציונים

א] צ"ל מתיב (יעב"ץ) ובכת"י ובדפו"י מיתיב: ב] "מצילין באהל המת" ליתא במשנה וכן ליתא בדפו"י ובכת"י ומפירוש רש"י בא לפנים (דק"ס): ג] צ"ל לאקבולי אפיה זיל תהי אקנקניה (ותיבות "קמיה" "ליה" נמחק מהר"ם): ד] צ"ל ר' יונתן (דהוא בר פלוגתיה דר' יאשיה בכל מקום, רש"ש). וכ"ה בכת"י (דק"ס): ה] [שר הטבחים ת"י רב ספקלטוריא. ערוך]

(גליון): ו] נדצ"ל הכלי (וכ"ה בר"ן הגר"ש מדעסוי), בדפו"י מסיים הדבור כאן, ותיבת "ממים" ליתא: ז] [צ"ל ומקטיר] (גליון), והס"ד ומה"ד "כנפיו" (מהרש"ל דפו"ר): ח] צ"ל מגביהין (כ"ה בכת"י וברש"י ע"י): ט] דבור זה צ"ל אחר ד"ה ועכירי (באה"מ): י] ענין אחר לקנחו (מהרש"ל דפו"ר): כ] צ"ל הא אמרינן (מהרש"ל דפו"ר) ויש להוסיף התם (באה"מ): ל] צ"ל מחליש את המלח (ר"ב אשכנזי):

ליקוטי רש"י **אונא.** אוזן [גיטין סט:]. **חצבא.** כד של חרס ששואבין בו המים [סוכה כט.]. **התולש מעציץ נקוב חייב.** דהוי כמחובר דיונק מן הקרקע על ידי הנקב שמריח לחלוחית הקרקע ואפילו הנקב בדופנו [לעיל צה.]. [המשך בע"ב]

הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אבל עשה הוא אין עושה הוא הילמי בין רב בין מעט. ומס המרובים מקורים מקורים ומס מלו מותרים קף מלו מותרין וגמרא מפרש למתניתא ר"י יוסי דכולן למיקור מפני שהוא כמעבד מתקן את המוכל הנתון למוכו כדי שיתקיים: ואלו הן המותרין נותן שמן לתוך מים בתחלה. קודם שיתן המלח[ו] נותן שמן לתוך המלח בתחלה קודם שיתן המים להשמן מעכב שמן המלח מתערב יפה עם המים ומתפח את כמו מהיות מי מלח עזין מבל לא יתן מים ומלח תחילה אפילו נותן שמן לבסוף דבשעה שנותן מים ומלח יחד הוא נרלה כמעבד: גמ' מאי קאמר. מתי הילמי ומתי מי מלח: לאסור או להתיר. כמי דקאמר שמיכן שוין לאיסור או להיתר: בבשין. ירק שמוכם להתקיים: גיסטרא. כלי שמור של חרס ומינו לחזי לכל תמציות כאלה ומקנין לוחו לכך[ה]: שהביצה צפה בהם. כח המלח מעכבה מלמעלה: למורייסא. של דגים: אין מולחין צנון לאסור תניא נמי הכי אין עושין מי מלח מרובין לתת לתוך הכבשין שבתוך גיסטרא אבל עושה הוא מי מלח מועטין ואוכל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל א"ר יוסי וכי מפני שהללו מרובין והללו מועטין הללו אסורין והללו מותרין יאמרו מלאכה מרובה אסורה מלאכה מועטת מותרת אלא אלו ואלו אסורין הן ואלו הן מי מלח המותרין נותן שמן ומלח או שמן ומים ובלבד שלא יתן מים ומלח לכתחלה: (עזין צנון ואתרוג סימן): תני רבי יהודה בר חביבא [ב]אין עושין מי מלח עזין מאי מי מלח עזין רבה ורב יוסף בר אבא דאמרי תרוויהו כל שהביצה צפה בהן וכמה אמר אבי תרי תילתי מילחא ותילתא מיא למאי עבדי לה א"ר אבהו למורייסא תני[ט] רבי יהודה בר חביבא אין מולחין צנון וביצה בשבת רב חזקיה משמיה דאבי אמר [ג]צנון אסור וביצה מותרת אמר רב נחמן מריש הוה מלחנא פוגלא אמינא אפסודי קא מפסדנא ליה דאמר שמואל פוגלא חורפי[י] מעלי ביון דשמענא להא דכי אתא עולא ואמר במערבא מלחי כישרי כישרי[כ] [ד]ממלח לא מלחנא טבולי ודאי מטבילנא תני[ל] ר' יהודה בר חביבא אתרוג צנון וביצה אילמלא קליפתן החיצונה אינן יוצאין מבני מעיים לעולם כי אתא רב דימי אמר מעולם לא טבע גברא בימא דסדום אמר רב יוסף הפוכה סדום והפוכה מילה גברא הוא דלא טבע בשורא טבע אמר ליה אביי לא מיבעיא קאמר לא מבעיא בשורא דאפילו בכל מימות שבעולם לא טבע אלא אפילו גברא דטבע בכל מימות שבעולם בימא דסדום לא מטבע למאי נפקא מינה כי הא דרבין הוה שקיל ואזיל אחוריה דרבי ירמיה אגודא דימא דסדום אמר ליה מהו למימשי מהני מיא בשבת א"ל שפיר דמי מהו למיזען ולמיפתח אמר ליה זו לא שמעתי ביוצא בה שמעתי דאמר ר' זירא זימנין א"ל משמיה דרב מתנה וזימנין אמר להו משמיה דר עוקבא ותרוויהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי אמרין חד אמר [ה]יין בתוך העין אסור על גב העין מותר וחד אמר [ו]רוק תפל [אפילו[מ]] על גב העין אסור תסתיים דאבוה דשמואל הוא דאמר יין בתוך העין אסור על גב העין מותר מדאמר שמואל שורה אדם פיתו ביין ונותנו על גב העין בשבת דשמיעא ליה ממאן לאו דשמיעא ליה מאבוה ולימעמיך הא דאמר שמואל רוק תפל אפי' ע"ג העין אסור דשמיעא ליה ממאן אילימא דשמיעא ליה מאבוה אלא לוי ולא חדא אמר אלא חדא שמיעא ליה מאבוה וחדא שמיעא ליה מלוי ולא ידעינן הי מאבוה הי מלוי אמר מר עוקבא אמר שמואל [ז]שורה אדם קילורין מע"ש [ח]ונותן על גב עיניו בשבת ואינו חושש בר ליואי הוי קאי קמיה דמר עוקבא חזייה דהוה מייץ ופתח אמר ליה [ט]כולי האי ודאי לא שרא מר שמואל שלח ליה רבי ינאי למר עוקבא לישדר לן מר מהנך קילורין דמר שמואל שלח ליה שדורי משדרנא לך דלא תימא צר עין אנא אלא הכי אמר שמואל טובה טיפת צונן שחרית ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית מכל קילורין שבעולם תניא נמי הכי אמר רבי מונא משום רבי יהודה טובה טיפת צונן שחרית ורחיצת ידים ורגלים[נ] ערבית מכל קילורין שבעולם הוא היה אומר [ס][ע]יד לעין [פ]תיקצין יד לחוטם תיקצין יד לפה תיקצין יד לאוזן תיקצין [צ]יד לחסודה תיקצין [ק]יד לאמה תיקצין [ר]יד לפי טבעת תיקצין יד לגיגית

עין אסור. דמוכחא מילתא דלרפואה לאו לרחיצה מיהא להכי נקט רוק תפל לפי שהוא חזק ומרפא: וליטעמיך בו'. ת"ש לוי ולא חדא ממר בחמיה והא חדא מחמיה לחמר כדאמרן: שורה. במים: קילורין. לוזי"ן בלע"ז: ונותן ע"ג עיניו. דלרחיה כיון דאכרכוה לגרומה מע"ם מיכא דכרכוה ולימא למיגזר ומאן דמזיגו סבר דרחיקה בעלמא היא דכסבר[ס] שהוא יין: כולי האי ודאי לא שרא. דמוכחא מילתא: מר עוקבא הוא שכיח גבי מר שמואל ומג ג"ל היא מימיו כדאמרינן לעיל (דף נה. ובמועד קטן דף נח.): טיפת צונן. לחת בעיניו: ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית. נמי מחירה העיסים: הוא היה אומר. ר' מונא: יד לעין. שחרית קודם שיטול ידיו: תיקצין. וזה לו שהמקנן שרוח רעה שורה על היד[ע] ומשמתו וכן כולן: לחסודה. ריכדא דכוסילתא פלימ"ה בלע"ז: לפי טבעת. נקב הלעי שעונה כטבעת: תיקצין.[ף] ולא מגע שוב בעין או בחוון קודם טהילה: לגיגית

הפלטות נשבר עור בהמה טהורה ולמופקן בגיד בהמה טהורה. בשערן. נשבר מן [ם]ש, של מין הקנה כלומר מינגל עטורה [לעיל כח:]. הגרסי. סם מקום ל"ש סהיס עוסן גריסים [ערידובין כא:]. [ע"כ שייך לע"א]. גיסטרא. שבר כלי [לעיל צה:]. כל דבר המלוח לשמיס קרי גיסטרא [חולין כא.]. למורייתא. המוריים, (שמן) [שומן] של דגים [ע"ז כט:]. רוק תפל. שלא טעם כלום כל אותו היום שמל ריקם וגוגד ומשכר כל טעם מאכל כגון שבר שלא טעמה למיקור מפל [סנהדרין מט:]. קילורין. קילור, מהמצוה שקונין לו"ח [לעיל יח.]. שומנין על העין לוזי"ן בלע"ז [שם עו:]. יד לחסודה. ריכדא דכוסילתא, כלי שומן המקוף בשפתים ריכדא מכא הכלי וגלע"ז פיינדל"ש [ע"ז כו:]. ריכדא דכוסילתא, פוטעוויכ"ש דפלמות"ש גלע"ז, ריכדא, ניקור. כוסילתא, כלי שומן מקוף [כתובות לט:]. ריכדא, מכה. כוסילתא, כלי שמכה בו בלע"ז פלימ"ש [מכות כא.].

עין משפט נר מצוה

יט א ב מיי' פכ"ג מהל' שבת הלכה י סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שכא סעיף ג:

כ ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

כא ה ו מיי' פכ"ד מהל' שבת הלכה כה סמג שם טוש"ע או"ח סי' שכא סעיף כ:

כב ז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף כא:

כג ט טוש"ע או"ח סי' ז סעיף ג:

כד י שם סעיף ד:

כה כ מיי' פכ"ג מהל' שבת הלכה כג סמג טוש"ע או"ח סי' כג סעיף ז:

כו ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל

מפרשי רבנן עשב בעציץ שאינו נקוב כתלוש דמי כדמפרש בסוף המצניע והאי פטורא באגוא דחצבא לאו כתלוש דמי הלכך התם לאו עוקר דבר מגידולו (דהוא רביתיה) והכא עוקר דבר מגידולו: **והלכתא** כדרב הונא שכותבין תפלין על עוף שהוא טהור ואע"ג דאית ביה ניקבי כיון שהדיו עובר עליו כשר ואע"ג דדחו אביי לסייעתיה מן ושסע אותו בכנפיו לרבות את העור וקאמר לעולם אימא לך לאו עור הוא וראיצטריך כרי דיתור בעלמא הוא ודחי ומתניתין החובל בהן חייב: **בעא מר בריה** דרב מרב נחמן מהו לכתוב תפלין על עור של דג טהור. אסיקנא אם יבא אליהו ויאמר פסקה זוהמא מיניה בשעובדין אותו ואי לא לא. פי' דשמואל וקרנא. דהוו יתבי וחזו למיא דדלו ועציתי כרי הוה שמיע ליה לשמואל דגברא רבה אתי ממערבא בההוא יומא וכיון דחזא למיא דעציתי אמר בדעתיה אי אפשר דלא שתי מינייהו ההוה בריר להו דכל מאן דשתי מהנהו מיא בעידן דעציתי חייש במעיה. ועל זה אמר גברא רבה דקא אתי חייש במעיה. **תהי בקנקניה.** פי' כגון טעום יין שבזה הקנקן מלשון קרנא והה תהי בחמרא (כתובות ד' קו) כלומר חזי גמריה וכיון דחזא דהוא רב גדול צוה שמואל את קרנא דעיליה לביתיה ואכלי אוכל דמשלשל ולא אודעיה מקום בית הכסא דאיכוון לאיסורי מן חשש דבמעיה וכיון דאיצער רב ולא ידע דלאסוריה הוא דעבד הכי לטיהר לא לקיים ליה ברא למאן דמצערן לצעריה ולא איקיים ליה לשמואל ברא אלא בנגא וכיון דאיתידע ליה לרב דלאסוריה הוא דעביד ליה הכי ולטוהרה איתקיימא בשמואל חש דלא תחלש דעתיה ואדבריה על נפשיה כדאמרינן בב"ק פרק מרובה (דף פ) והיינו מעשה (דיסוריה) [דסורניין] ולטייה נמי לקרנא ונפקא ליה [קרן] של בשר בעינן. פי' **קאלוס.** בלשון יון טוב כלומר הודה לדבריו וא"ל טוב מה שאמרת. והלכה כת"ק דמתני': **מתני' אין עושין הילמי בשבת אבל עושה הוא מי מלח.** וכי תימא ב) היכי דמפרשא בברייתא אין עושין מי מלח מרובין לתת לתוך הכבשין שבתוך הגסטרא אבל עושה הוא מי מלח מועטים (טובול) [ואוכל] בהן פתו ונותן לתוך התבשיל וכן הלכה ואע"ג דר' יוסי אוסר מי מלח אין הלכה כמותו דגמ' בתחלת עירובין אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי לא בהלמי ולא בלחיים: **ירושלמי** כל מי שנותנין לתוכה ביצה ושוקעת זו היא מי מלח אינה שוקעת הלמי. **תני ר' יהודה בר חביבא** אין עושין מי מלח עזין והן שהביצה צפה בהן והלכתא כוותיה. ואם הביצה שוקעת בהן מותרין וכיון דאמר הביצה צפה בהן הזכיר לא טבע בימא דסדום כלומר כל מים מלוחים עזין צפין בהן: **למימלח** פוגלא אסיר לטבולי במילחא שרי: **יין** לתוך העין אסור ע"ג העין מותר כשמואל דאמר שורה אדם פתו ביין ונותן ע"ג העין ואינו חושש. רוק תפל אפילו ע"ג העין אסור. וכן לקילורין שהוא שרן מע"ש או מי סדום ע"ג העין שרי אבל מיפתה ומימץ עיינה בין בסממנא ובקילורי בין במיא דסדום כדאמר ליה מר עוקבא לבר לואי כוליה לא שרא מר שמואל. פי' **חסודה.** בלשון ערבי אל מחגמא.

חשק שלמה על רבינו חננאל ב) נראה לע"ל היכי פירושא למילתא דכי מפרשא בגמרא וכו':

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) שיטפון יד:, ג) נדה סב. סז., ג) מסכת כלה, ז) [עי' תוס' נדה יג. ד"ה לימלח], ה) כדתנן בסוף כלים עי"ש, ו) לעיל נג:, ז) נדה סז., ח) זוהר פרשת וישב מובא בב"י או"ח סימן ד.

גליון הש"ס

גמ' ונותן על גב עיניו. עי' לעיל קף יח ע"ב מה"ר ומהרפלפ"ח:

הגהות וציונים

ב) צ"ל ותני (כ"ה בראש"ש): ג) חורפיה (כהדפו"י ונכון, דק"ס): ד) [ס"א כישי כישי פירוש התיכת תתיכה עירוך ערך כשר] (גליון): ה) נדצ"ל ותני: ו) על פי מהרי"ם: ז) [צ"ל רחיצת ידים ורגלים בחמין ערוך ערך קלר] (גליון): ח) צ"ל המלח או נותן (כהד"ס): ט) לאפוקי גירסת הערוך ערך טר מהו "למישרא" (מצור דבש): י) צ"ל דקפבור (מהרש"ל הגיה כן במקום כספבור): כ) עיין במהרש"ל:

ליקוטי רש"י

[שייך לע"א] **בכנפיו.** עם כנפיו מיט נרוך למרוט כנפי נוגלו [ויקרא א, יז]. **תהי ליה אקנקניה.** הרים לו נקנקנו מס יין שוא מס מוגן לשומר נקנקו בהלכות מס מלוכ מכס הוא מס לפי היס היין כשמניחין אותו מס טוב הוא קרי מהי דלמניין נת מיסת במסכת ע"ז (סו:) וכן בכתובות (קה.) קלף הוא מהי בלמנכ"ן [מכות יא.]. **למען** תהיה תורת ה' בפיך. ולשיהא דקיל מפתחי נחפילין. מן המותר בפיך. שלין נכתבין על עור בהמה טמאה [מכות יא.]. (שמות יג) שיהא כלל מבהמה טהורה [מגילה כד:]. **מגנד.** מרמוך והם לא רלו בתורה שמל מיס מעולה לפיכך היו שכורין שהוא לס. **אדומים כדם.** כן לכך המיס כשנמצא זורמת עליהס נעקר מחיצות [מ"ב ג, כב]. **ערלת לבבכם.** חומס לנכנכ וכיוצ"ו [דברים י, טז]. **הגה ערלה.** חטומה וכן כל ל' ערלה [ירמיה ו, י]. **כמא דדרסנא.** דגים המטוגלים בשמן נקמח [לעיל לו:]. דגים קטנים מטוגנים בשמן קרמיהן ונקמח [לקמן קיח:]. דגים קטנים מטוגנין בקמח בשומן שלהן [סוכה מד:]. קנבה של מאכל דגים מטוגנין בשמן בשולת [ר"ש בב"ב ס:]. טיגן בשמיים בשומן דגים עם קמח [ע"ז לח:]. לג שטיגנו בשומן חיוסל ממנו עם קמחו [שם כח:]. **ושרי זבר.** כלן למד שהמילה בחומו מקום שהוא מיכר בין זכר לנקבה [בראשית יז, יד]. **ונברכות בשערן.** שלניך לקטור מינרות

לגיגית. שמעלין בה שכר: תיקצץ. ללמ מיגע קוסס נטילת שחרית: יד. לעין מסמא קוסס נטילה: יד. לפה לו למוטט: מעלה פוליפוס. ריש המוטט והפה וכ"ע יד לימה לאו לעניין שחרית נקט לה אלא משום דמצי לידי קרי ובמסכת נדה (דף יג:) למחלוקת בריתין הוא והתנן[ב] כל המוכלים חוכל אלא לרפואה:

(ג) **לדידי אפילו כוסברתא קשי לי.** קשה לר"י ל"ק למאי מינטרין למימר רב יוסף כוסברתא מין הוא משום רפואה כיון דמזקק לעיניים כ"ש אלא מאי מיירי להשיב על הענין דבהכי מיירי כולה סוגיא ועוד מי מצינו מיירי היכי לקח שאם גרגירו כיון דמחלב בריתין הוא והתנן[ב] כל המוכלים חוכל אלא לרפואה: (דף יג:)

עין משפט נר מצוה

כג א טוש"ע י"ד סי' קי סעיף ד:
כה ב שם סעיף ג:
כט ג סמג לאוין סה טוש"ע י"ד סימן שכח סעיף כד:
ל ד ה ו ממי' פכ"ח מהל' שבת הלכה כג סמג שם טוש"ע שם סעיף טו:
לא ז ממי' פ"ב שם הל' ה סמג שם טוש"ע שם סעיף ו:
לב ח שם סעיף מד:
לג ט ממי' פ"ט מהלכות מקוואות הלכה יב סמג עשין רמח:

רבינו חננאל

תניא ר' (יוסי) [נתן] אומר בת חורין היא. פי' רדה רעה ששרר על [גבן] העין יש לה כבוד ברזחות כבן חורין בבני אדם ואינה עוברת עד ג' פעמים (פוך מעבידה ט).
אמר שמואל עלין אין בהן משום רפואה. פי' עלי דקן לצנן העין אין בהן משום רפואה ושורי וכן כסברתא וכן כשות אין בהן משום רפואה.
ורב יוסף דהוי סגי נהורא הוה אמר אפי' אנא כוסברתא קשיא לי דאלמא מכאיב העין ורב ששת נמי סגי נהורא הוה ואמ' אפי' לדידי גרגירא מעלי דמשפה גלגל העין.
כל מיני קישות מרחר להניח ע"ג העין בשבת בר מטרזזה ולא בריר לן יפה מאי היא שרקיא טריא גם היא ג) ואמרו כי הן מי של מיני אבטיחים שמסננין אותן במשמרת ושותין אותן לבדן ויפין הן לשלשול. וכן פעפועי ביעי. ודעדידי דהוה שתי להן לטעמיה דאמר נותן אדם מים צלולין ויין צלול לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אלמא כיון דמשתתי הכי לאו מהכי מותר לכתחילה כדפרישית לעיל בפרק כירה (לעיל לט: ד"ה והא) ורבינו נסים כתב בגמלית שמניח להם דלקתני הרוזן דיעבד אין לכתחילה לא משום מי מערה אבל ממי טבריה לכתחילה שרי ולא קתני ממי טבריה אלא לומר על מי מערה שהן ממין דומיה ממי טבריה וטעמא משום ממי טבריה מגולין אבל מערה מכוסה היא כדאמר בשור שנגח את הפרה (ב"ק דף נ:) דמערה עדיפא דמטלטלה ונפיש הבלא ומייתין שמא[ג]:

יזע ומ"ה לכתחילה לא[ד]:

רבי יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין. נראה לריב"ל דטעמא משום דכל שעה הולכים ומביא מכאן לכאן והוי כזוחלין הלכך יש להם למהר כזוחלין כמו שאר נהרות אבל מים מיוחמים שהרי מימיהם נוטפים הלכך מיסתבר טפי מה שהכמוב קרוין מקוה היינו לפוסלן ממים מיוחמים: [ה]**רא** ר"מ והא רבי יהודה. מימיה היכי מדמי הא פלוגתא לפלוגתא דלעיל דמיירי ברפואה:

מיוחמין

עלין אין בהם משום רפואה. פי' בקונטרס דבאמילה מיירי ואין נראה לר"י אלא מיירי להשיב על הענין דבהכי מיירי כולה סוגיא ועוד מי מצינו מיירי היכי לקח שאם גרגירו כיון דמחלב בריתין הוא והתנן[ב] כל המוכלים חוכל אלא לרפואה: (דף יג:)

[א]לגיגית תיקצץ יד מסמא יד מחרשת יד מעלה פוליפוס תניא רבי נתן אומר בת חורין היא זו ומקפדת [ב]עד שירחוץ ידיו ג' פעמים א"ר יוחנן פוך[ו] מעביר בת (ו) מלך ופוסק את הדמעה ומרבה שיער בעפעפים תניא נמי הכי רבי יוסי אומר פוך מעביר בת מלך ופוסק את הדמעה ומרבה שיער בעפעפים | ואמר מר עוקבא אמר שמואל [ג]עלין אין בהם משום רפואה אמר רב יוסף כוסברתא אין בה משום רפואה אמר רב ששת כשות אין בהן משום רפואה אמר רב יוסף כוסברתא אפילו לדידי קשה לי אמר רב ששת גרגירא[ד] אפילו לדידי מעלי ואמר מר עוקבא אמר שמואל כל מיני כשות שרו לבר מטרוזא אמר רב חסדא שריקא טויא שרי פיעפועי ביעי אסור[ה] דביתהו דזעירי עבדא ליה לחייא בר אשי ולא אכל אמרה ליה לרבך עבדי ליה ואכל ואת לא אכלת זעירי לטעמיה דאמר[ו] זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אלמא כיון דמשתתי הכי לאו מידי קעביד הכא נמי כיון דמיתכיל הכי לאו מידי קעביד ואמר מר עוקבא [ז]מי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין ואינו חושש איבעיא להו חלא מאי אמר רב הלל לרב אשי כי הוינא בי רב כהנא אמרי [ח]חלא לא אמר רבא והני בני מחוזא [ט]כיון דמפנקי אפילו חמרא נמי מסי להו רבינא איקלע לבי רב אשי חזייה דדריכא ליה חמרא אגבא דכרעיה ויתיב קא צמית ליה בחלא אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב הילל חלא לא א"ל גב היד וגב הרגל שאני איכא דאמרי חזייה דקא צמית ליה בחמרא אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רבא הני בני מחוזא כיון דמפנקי אפי' חמרא נמי מסי להו ומר נמי הא מפנק אמר ליה גב היד וגב הרגל שאני [י]דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב [יא]גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת ת"ר [יב]רוחצים במי גרר במי חמתן במי עסיא ובמי טבריא אבל לא בים הגדול ולא במי משרה ולא בימה של סדום ורמינהו רוחצים במי טבריא ובים הגדול אבל לא במי משרה ולא בימה של סדום קשיא ים הגדול אים הגדול א"ר יוחנן לא קשיא הא ר"מ הא ר' יהודה [יג]דתנן כל הימים מטהרין בזוחלין [א]ולמקוה המים קרא ימים דברי ר"מ ר' יהודה אומר ים הגדול כמקוה ולא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה רבי יוסי אומר [ב]כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימור

(ז) גמ' פוך מעביר בת חורין היא ופוסק ואמ' מר עוקבא אמר שמואל עלין אין בהם משום רפואה. מכאן משמע דאין בהם משום רפואה אבל מעיקרא אמרינן עלין יש בהם משום רפואה: (ג) תוס' ד"ה עלין וכו' לרפואה ס"ל ומ"ש מ"ש כוסברתא אפי' לדידי קשה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אפי' לדידי דמאור עינים. עי' בכתובות מור לזגלון נעל פמ"ג פ' נח:

תורה אור השלם

א) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וְלִמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:
[בראשית א, י]

הנהות וציונים

ב) פי' כחול עינים (גליון): ג) [ע"ז יומא יח ע"ב למה נקרא שמן אורדות וכו'] (גליון): ד) צ"ל לנומלן (בדפוסי לנומלן): ה) נדצ"ל במקום אשבורן שנקוזין ועומדין (ותיבת "שלו" נמחק, רש"ש): ו) בדפוסי שבמעי: ז) דבור זה שייך קודם ד"ה רבי יוסי:

ליקומי רש"י

גיגית. קונס שמעלין בה שכר. [לעיל פח.]. פוך. לי כשות. כמו [נדה"י ד, ל]. כשות. הומלן וגלל ממוך המיומי מריח הקרקע שמיומי יוצק ממנו [לעיל קו:]. גלל במיומי ומין לו שורש בקרקע אלא מיומי ממה [עירובין כה:]. הומלן [עגלל על הקנה] [לקמן קלט]. הומלן שמעלין נתוך השכר [ב"מ מב:]. אפילו לדידי. כי יוסף סגי נהור [עירובין נד:]. כי יוסף וכי שמא מעורי עיניה היו [סנהדרין קטו:]. בני מחוזא. משמע ולא עבדי מלאכה ובגדיהם נמאים כל שמא [לעיל יב:]. מעוגיה. [ר"ה יז:]. מכה של חלה. גולו [ע"ז כח:]. מי משרה. מים שמורין בהן ערמון מיומד [ר"ן נדרים פ:]. רומ"ה מים שמורין בהן קנטון ופשתן בהן בגטולין [ב"מ עה:].

חשק שלמה על רב נסים גאון

ג) הלשון מסופק קצת. ולפניהו אם כני שלמיהו לרבנן דפי רב יוסף מלן דאמר לגבעתא מי רב יוסף. מלן דאמר לגבעתא מי רב ששת אמרי רב ששת. וכ"ל כלן:

אפי' לדידי מעלי לי. רב יוסף ורב ששת היו מאדרי עינים ואמר רב יוסף בדרך הבאי כי הכוסברתא מזיק לעין ואפי' לי שהוא סומא וכמו כן אמר רב ששת כי הגרגיר הוא מועיל אפי' לסומים ותמצא רב יוסף אמר בפרק החובל (בבא קמא דף פו) מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מהמצות עבידנא ימא טבא לדבנן דאמינא לא מיפקרנא ועבידנא מצות השתא דשמעתא להא דאמר ר' חנינא גדול המצוה ועושה אדרבה מאן דאמר לי לית הלכתא כר' יהודה עבידנא ימא טבא לדבנן ואיתא נמי בגמ' בפרק האשה (קידושין דף לא) ורב ששת הרי אמרו בכמה מקומות דברים שמוכיחים שהוא סומא בברכות בפרק תפלת השחר (דף ל) כי הא דרב חסדא ורב ששת הוו קא אזלי באורחא קם רב חסדא וקא מצלי תפלת הדרך אמר ליה רב ששת לשמעיה מאי קעביד רב חסדא וכו' ובפרק הזרוזה מקום (שם נח) רב ששת נפק למיזתי מלכא אמר ליה ההוא מינא בר בי רב דרב חצבי לנהרא כגני ליא אמר ליה השתא חזית דאנא דיעבנא טפי מינך כי אתא מלכא פתח רב ששת קא מברך ליה ההוא מינא כי לא חזית מאי מברכת ובפרק ערבי פסחים (דף קטו) דבר שמוכיחים על שניהן והוא כשאמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה הקשו עליו איני והאמר רבינא לדידי ב) אמר לי רב ששת שאלתיהו לרבנן דבי רב יוסף ואמרו לי רב יוסף ואין תאמר שהסומא פטול לומר